

PONGRÁCZ JÓZSEFNÉ
A gyülekezeti nőegylet munkája és feladatai

PONGRÁCZ JÓZSEFNÉ SZ. SZÉKELY ETELKA, a Pápai Református Nőegylet titkára az egylet 1930. január 12-i szeretetvendégségén érdekesítő felolvasást tartott a nőegylet munkájáról és feladatairól.¹ A vallásos estélyt a főiskolai konviktus helyiségében tartották, bevételét a Szeretetház céljára ajánlották fel. Bevételre az 1–1 pengős teajegy (egyúttal belépőjegy) árából számítottak.

A Református Szeretetházat a Pápai Református Nőegylet 1929-ben létesítette a munkaképtelen idős szegények ellátására.² A Szladik János utca 24. szám alatti szeretetházat hivatalosan 1929. december 15-én avatták fel. Az épületben öt szoba-konyhás lakás volt, melyből 1929-ben a Nőegylet a lakásrendelet korlátozásai miatt egyelőre csak egyet tudott megvenni a református egyház számára. Benne először négy idős nőt helyeztek el.³ Az intézet fenntartásáról a Nőegylet gondoskodott. A későbbiekben, amikor teljesen működött, rendszerint 15–20 idős nőt és férfit gondoztak az otthonban.⁴ Az 1940-es években fenntartása évente 3–4 ezer pengőbe került. 1945 elején 10 elhagyott idősről gondoskodtak, de menekülteket is befogadtak.⁵

Az 1930. január 12-i műsort az egylet tagjaiból alakult Rendezőség a következőképpen állította össze:

1. Közének: a 160. dicséret 8. verse.
2. Ima: mondja Bakos Lajos⁶ főiskolai szénior.

¹ PONGRÁCZ Józsefné: A gyülekezeti nőegylet munkája és feladatai. = DPL 41 (1930) 3. sz. (január 19.) 9–11. Lábjegyzetben: „Írta és a Pápai Református Nőegylet 1930 január 12-iki szeretetvendégségén felolvasta Pongrácz Józsefné.”

² HORVÁTH–TÓTH 1936. 143. (Az alapítási év tévesen 1926!) TÓTH 1941. 281.

³ Szeretetház-avatás. = DPL 40 (1929) 51. sz. (december 22.) 253.

⁴ HORVÁTH–TÓTH 1936. 143.

⁵ A pápai Református Nőegylet szeretetházáról. = DPL 56 (1945) 2. sz. (január 14.) 7–8.

⁶ Dr. Bakos Lajos (Kisbér, 1905. december 27. – Balatonfüred, 1979. április 26.) református lelkész, teológiaprofesszor, dunántúli püspök. Édesapja, Bakos Lajos méneskari őrmester, édesanyja Csörnyei Erzsébet volt, akik három testvérével együtt református szellemben nevelték. A gimnáziumot és a teológiát Pápán végezte, tagja volt a Főiskolai Képzőtársulatnak. 1929 szeptemberében tette le az első lelkészképesítő vizsgát. 1929–1930-ban főiskolai senior és pápai segédlelkész volt. 1930–1932-ben a Stipendium Bernardinum segítségével Utrechtben tanult, közben az 1931 nyári szemesztert Halléban töltötte. 1932. június 1-től balatonarácsi, 1964-től

3. *A Nőegylet munkája és feladata. Előadja: Pongrácz Józsefné, a Nőegylet titkára.*

4. *Várad Antal.⁷ Judás. Szavalja Győr Sándor⁸ papnövendék.*

5. *Szeretetvendégség.*

6. *Otto: Esti dal. Énekli az Állami Tanítóképző Intézet protestáns alkalmi énekkara Hatvani Lajos⁹ zenetanár vezetésével.*

haláláig veszprémi lelképásztor. 1943-ban a debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem hittudományi karán rendszeres teológiából summa cum laude minősítéssel doktori fokozatot szerzett. 1947–1951-ben a Pápai Református Teológiai Akadémián a rendszeres teológia tanszék helyettes tanára volt. Egyházmegyéjének főjegyzője (1948), tanácsbírája, majd esperese (1954), a Dunántúli Református Egyházkerületnek 1947-től jegyzője, 1963-ban főjegyzője, 1964-től püspöke. 1932. szeptember 12-én nősült, a szentgáli származású Tamás Vilma református okleveles tanítónót vette feleségül. Házasságukból született, általunk ismert gyermekek: Lajos (1934. október 6.), Zsófia (1937. szeptember 13.) – Jelentős közéleti tevékenységet fejtett ki, melyet Veszprém megye és a magyar kormányzat magas kitüntetésekkel ismert el. Cikkei, tanulmányai egyházi lapokban, folyóiratokban jelentek meg. Fő művei: „Jer, lássuk az Úr keresztjét”: imádságok és elmélkedések (Fejes Sándorral), Balatonfüred, [1935]; A Szentírás ihletettsége (doktori értekezése, Pápa, 1943); Református konfirmációi könyv (főszerk., Bp., 1967); Hitünk igazságai (Veszprém, 1972); Hiszem és vallom (Bp., 1973); Ünnepnapok – vasárnapok (Bp., 1976). Kéziratban maradt: „Küldetés – szolgálat” (1975); „Ahogyan a Lélek adta...” (1978). Lásd: FEJES 1979., Fekete 1979., ZOVÁNYI 1977. 162., KRÁNITZ 2013. 980.

⁷ Várad (eredetileg Weber) Antal (Závod, 1854. május 2. – Bp., 1923. március 5.) középiskolai és színiiskolai tanár, író, költő, újságíró és lapszerkesztő. 1895-től a Nemzeti Színház dráma-bíráló bizottságának tagja volt. 1893-tól haláláig szerkesztette az Ország-Világ c. lapot. Verseket, drámákat és regényeket írt, visszaemlékezései több kötetben adták ki. Bővebb életrajzát és műveinek felsorolását lásd: SZÉKELY 1994. 838.

⁸ Győr Sándor Győr János MÁV-alkalmazott fiaként 1908. február 8-án Kaposzentbenedeken (Somogy vm.) született. A gimnáziumot Kaposváron és Szegeden végezte, közben a MÁV fiúnevelő intézetében lakott. 1928–1932 között tanult a pápai teológián. A teológia négy éve alatt elnöke volt a Képzőtársaságnak, az Főiskolai Énekkarnak, a Teológiai Önképzőkörnek. Több pályadíjat, versenyt, jutalmat nyert. Az első lelkészképesítő vizsgát 1932. szeptember 5–7-én jó eredménnyel tette le (a 8 jegyből 2 négyest kapott, a többi jeles volt). A második legkészképesítő vizsgát 1935. november 1-jén tette le. 1932–1933-ban főiskolai senior és pápai segédlelkész, 1933–1935 között Csurgón, 1935–1936-ban Nagykanizsán segédlelkész, 1936-tól merenyei rendes lelkész. 1943-ig háromszor teljesített katonai (tábori lelkészi) szolgálatot. 1944 tavaszán ismét behívták. 1937. június 29-én Csurgón feleségül vette Kerekes Sándor volt csurgói gimnáziumi tanár lányát, Klárát. Merenyei szolgálata alatt rendezte az egyház zilált pénzügyeit, felújította a parókiát. 1943-ban kultúrházat (egyben leventeotthont) építettek. megszervezte a keresztyén ifjúsági egyesületeket, a fiatalokat népfőiskolára, gazdasági tanfolyamra küldte. Gazdálkodással nem foglalkozott, minden idejét pasztorációra és önképzésre fordította. Mintegy 1500 kötetes könyvtára volt. DREL I. 6. f. Az I. lelkészképesítő jegyzőkönyvei, 6/1932. sz. KRÁNITZ 2013. 762–767.

⁹ Hatvani Lajos (Makó, 1876 – Pápa, 1939) tanítóképző intézeti ének-zenetanár. Koessler Jánosnál tanult zeneszerzést. Az 1910-es években Sepsiszentgyörgyön, a tanítóképzőben tanított. Az I. világháborúban orosz hadifogságba esett, hadifogsága idején is ének- és zenekart szervezett és vezetett. 1920-ban Erdélyből kiutasították, így került Pápara, a M. Kir. Áll. Tanítóképző Intézethez zenetanárként. A teológiai akadémián óraadó ének- és harmóniumtanár volt, megszervezte a lelkésztanító-képzést, 1927-től számos kitűnő kántortanítót nevelt. Ő volt az egyet-

7. És lőn az éjben világosság. Franciából fordította Kutassy Mária,¹⁰ felolvasza Fáber Gyula¹¹ papnövendék.

len tanítóképző-intézeti tanár az országban, aki a huszas években már relatív szolmizációs módszerrel tanított. Megalapította és vezette a Kárpát Dalkört, mellyel a városban, valamint a régióban figyelemre méltó eredményt ért el. Több keringőt, zeneművet szerzett. A pápai presbitériumnak aktív tagja volt. Az alsóvárosi temetőben nyugszik. Feleségétől, Bordács Rózától öt felnőtt kort megélt gyermeke született: Róza (Gáty Ferenc felsőörsi lelkész felesége), Erzsébet (Csizmadia Dániel neszemlyi lelkész felesége), Margit (a neszemlyi árvaház alapítója és igazgatója), Irén nádudvari gazdasági szaktanár, a pápai leánycserkészlet megteremtője és Lajos. Lajos fia Sepsiszentgyörgyön született 1911. április 23-án, a pápai teológián 1933-ban szerzett lelkészi oklevelet. 1939. augusztus 12-én hunyt el Pápán. – DREL I. 6. f. Az I. lelkészsképzítő jegyzőkönyvei, 4/1933. sz. Gyász hírek. = DPL 50 (1939) 34. sz. (augusztus 20.) 169., TUNGLI 1997. 48.

¹⁰ Kutassy Mária (? , 1880 – Pápa, 1949) mennyiségtan-természettan szakos polgári iskolai tanár, igazgató. 1902–1939 között a Dunántúli Református Egyházkerület Nőnevelő Intézetének tanára, fiatal korában számos éven át internátusi felügyelőnöje, 1915–1917 között (dr. Kőrös Endre frontszolgálatára) helyettes igazgatója, 1934. szeptember 1-től 1939. szeptember 1-ig között igazgatója, az iskolai értesítő szerkesztője, számos pedagógiai írás szerzője. Franciából több színművet fordított magyarra. 1939. szeptember 1-től ment nyugdíjba, de a város vallási és kulturális közéletében aktív maradt. Nyugdíjba vonulásakor a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter elismerésben részesítette. Igazgatósági tagja volt a Pápai Jókai Körnek és a Pápai Vöröskereszt Egyletnek; alelnöke a Pápai Református Leányegyletnek, tanár-elnöke a Lórántffy Zsuzsánna Önképzőkörnek. Tagja volt a Pápai Képzőművészeti Társulatnak, továbbá az Országos Református Tanáregyesületnek, az Országos Tanítóképzői Tanáregyesületnek, az Irodalomtörténeti Társulatnak, a Természettudományi Társulatnak, a Stella Csillagászati Egyletnek. Nyugdíjasként Pápán élt, itt hunyt el 1949. június elején agyvérzésben. – Újlagos dicső elismerés. = PH 14 (1917) 39. sz. (szeptember 29.) 3., KUTASSY 1936. 22., HORVÁTH 1940. 8–9. Anyakönyvi hírek. = PN 5 (1949) 24. sz. (június 12.) 4., TUNGLI 1997. 71.

¹¹ Fáber Kovács Gyula 1909. szeptember 17-én született Szentgálon. Édesapja, Fáber Kovács Lajos korán elhunyt. Nagyszüleinél Noszlopon nevelkedett, itt járt elemi iskolába. A gimnáziumot, majd 1929–1933 között a teológiát Pápán végezte, 1933. szeptember 3–5-én színjeles eredménnyel tette le az első lelkészsképzítő vizsgát. 1934–1936 között két tanévet tanult az utrechti (hollandiai) egyetemen. Egyetemi hallgatóként részt vett az Amszterdamban 1934. október 24–26-án tartott második kálvinista világtalálkozón, melyről beszámolót is közzétett. 1936. június 22–27. között Pongrácz József pápai teológiai tanárral együtt részt vett az utrechti egyetem alapításának 300. évfordulójára szervezett ünnepségeken. 1936, majd 1937 nyarán segédlelkész volt Balatonkenesén Molnár Gyula lelkész mellett. A kenesei fürdővendégek számára hangversenyeket, kulturális programokat is szervezett. 1936–1937-ben főiskolai senior és pápai segédlelkész volt Ólé Sándor mellett. 1938-ban az ausztriai Felsőörsött (Oberwart) segédlelkészként működött a nyugdíjba készülő Bajcsy Gyula lelkész, püspökhelyettes mellett. 1939. január 1-től megválasztották felsőörsi lelkésznek, de német állampolgárságának elnyeréséig helyettes lelkészként végezte szolgálatát. Miután állampolgárságát elnyerte, 1941. június 8-án iktatták be lelkészi hivatalába. A Német Birodalom egyetlen magyar református gyülekezetének lelkészét az ostmarki (ausztriai) reformátusok 1943-ban Bécsben püspökhelyettesé válasszák. 1946-ban családjával együtt hazatért és haláláig balatonkenesei lelkészként szolgált. 1954. január 22-én hunyt el Budapesten. – Munkatársa volt a Dunántúli Református Lapnak. Kálvin 1539. november 18-án kelt, Grinaeus Simon bázeli professzorhoz írt levelét (melyben szentírásmagyarázatának elveit fejtette ki), magyarra fordította és közölte; Barth Károly neves teológus biblíamagyarázatából részleteket fordított magyarra. Fő műve: Ballag már a vén diák... pápai diákok regénye. Pápa, 1932. (Második kiadás: Kálvin Kiadó, Bp.,

8. *Beethoven: Larghetto. Előadja hegedűn Kiss Árpád¹² igazgató, harmóniumon Császár Ede¹³ tanító.*

9. *Bibliamagyarázat és ima. Tartja Ólé Sándor¹⁴ lelkész.*

10. *Közének: 100. dicséret 1. verse.*

A program és a közlemény összehasonlításából kitűnik, hogy az egyházkerület lapjában megjelenő eladásnak általánosabb címet adott a szerkesztő, aki nem volt más, mint Pongrácz József, a teológiai akadémia igazgatója.

Pongrácz Józsefné sz. Székely Etelka (1881–1957) Erdélyből származott. Részletes életrajza feltárássra vár. Közleményünk csupán rövid áttekintésre vállalkozik. Édesapja, Székely István állami elemi iskolában tanított, 1941-ben az ismét Magyarországhoz tartozó Kőröskisjenőn hunyt el 88 éves korában. Halálakor gyermekei közül Etelka lehetett a legidősebb. Két öccse lelkész lett: Székely Ödön Hévizgyörkőn, Székely Ernő Kőröskisjenőn szolgált, Székely

1993.) FÁBER DREL I. 6. f. Az I. lelkészképzés jegyzőkönyvei, 2/1933. sz. KOVÁCS 1934., 1936. Lelkészbeiktatás Oberwart–Felsőőrön. = DPL 52 (1941) 25. sz. (június 22.) 128., Fáber Kovács Gyula... = DPL 54 (1943) 29. sz. (július 18.) 147.

¹² Kiss Árpád (Balatonhenye, 1890 – Kaposvár, 1979) igazgató-tanító. Konzervatóriumot végzett, kiválóan hegedült, rendkívüli zenei műveltséggel rendelkezett. 1928-ban került Pápara a Református Elemi Népiskolához kántortanítónak és igazgatónak. Az iskolában az összevont 5–6. osztályt, majd 1946–1948 között a Kollégium általános iskolájában szaktárgyakat tanított. 1948-ban ment nyugdíjba, ekkor Zánkára költözött. Élete utolsó éveit Kaposvárott töltötte. Pápán a zenei élet meghatározó alakja volt. A református énekegyetel karnagyaként négyszólamú férfikórust vezetett, több évig irányította a kollégium zenekarát. Az előadásra kerülő művek hangszerelését is ő végezte. TÓTH 1941. 266., TUNGLI 1997. 61–62.

¹³ Császár Ede (Magyarsók [Nyitra vm.], 1883 – Bp., 1973) református tanító, címzetes igazgató. Tanulmányait a pápai kollégiumban kezdte, majd a tanítóképzőben folytatta. 1903-ban kapott tanítói oklevelet. 1904–1919 között Senyeházán tanított. Az I. világháború idején katonai szolgálatot teljesített, orosz fogságba esett, ahol jól megtanult oroszul. Hazatérése után Nagyrákoson (1919–1923), Ispánkon (1923–1929), majd 1929–1945 között a pápai II. sz. Református Elemi Népiskolában tanított. 1939–1945 között a Dunántúli Református Egyházkerület Tanítóegyesületének elnöke, emellett számos társadalmi szervezet tagja. Vezette a munkásdalárdát. Valamennyi munkahelyén énekkart, műkedvelő csoportot és olvasókört szervezett. 1945–1955 között nyugdíjasként az Őrségben élt, Őrszentpéteren és Ispánkon az általános iskolában óraadóként orosz nyelvet tanított. Fia, Császár Ede/Edward Chaszar (Nagyrákos 1920. szeptember 29. – State College, Pennsylvania, 2011. szeptember 11.) 1945 után előbb Olaszországban, majd az USA-ban élt, politológus lett, a Pennsylvaniai Egyetemen tanított 1992-ben történt nyugdíjba vonulásáig. A külföldi magyar cserkészlet egyik vezetője volt. TÓTH 1941. 266., PATÁKY 1992. 208., 360., 362., TUNGLI 1997. 29., Bognár Dazsi: Elhunyt Császár Ede. = Nyugati Hírlevél 2011. 152. sz. (október 1.), Kanadai Cserkeszek honlapja: <https://sites.google.com/site/kanadaicserkeszek/kmcssz-cserkeszmozgalom/-hazamentek/csaszar-ed> [Letöltés: 2013. november 30.]

¹⁴ Ólé Sándor (1884–1976) 26 éven át volt pápai református lelkész. Nevéhez fűződik az újtemplom építtetése. Pápán tanult, gimnáziumi és teológiai élményeit megörökítette visszaemlékezésében: ÓLÉ 2004. Méltatása: ESZE 1964., HARGITA 1977.

*Karola a nagykőrösi polgári iskola igazgatója volt. Dr. Barcsay Lászlóné sz. Székely Anna a berettyóújfalui polgári iskolában tanított.*¹⁵

*Székely Etelka középiskolát végzett, majd tanítónői oklevelet szerzett. 1902 őszétől Mezőlakon tanított, itt ismerkedett meg leendő férjével, Pongrácz Józseffel, amikor az a Keresztyén Diákegyesület tagjaival a községben járt.*¹⁶ *1908 őszétől a budapesti „Filadelfia diakonissza-egyesület” Széchenyi-telepi otthonában (László u. 12.) újonnan megnyitott magán elemi népiskolában tanított. Ez volt az első protestáns diakonissza által vezetett magyar elemi iskola hazánkban.*¹⁷ *Mínthogy Pongrácz József révkomáromi püspöki titkárként, majd pápai teológiai tanárként gyakran megfordult Budapesten, bizonyára gyakran találkoztak. 1914 tavaszán eljegyezték egymást, szeptember közepén pedig már összeházasodtak.*¹⁸ *Két hasonló gondolkodású, világlátású, mélyen vallásos, elhivatott ember saját akaratából kötött egész életre szóló szövetséget.*

*Házasságukból négy gyermek született: Etelka (1915–1989) dr. Török István (1904–1996) pápai teológiai professzor felesége lett;*¹⁹ *József (1917–1918) kiskorában elhunyt.*²⁰ *Az ikrek: Irén és Magdolna 1920. június 24-én születtek Pápán.*²¹ *Pongrácz Irént (1920–1980) dr. Kozáry Pál szegedi főiskolai docens vette feleségül, Pongrácz Magda (1920–1965) lelkészdiplomát szerzett, 1947–1948-ban apjához hasonlóan az Edinburgh-i New College-ban tanult. Apja mellett főiskolai segédkönyvtárosként dolgozott, nem ment férjhez.*

*A gyermekek nevelése, a háztartás vezetése, a gazdálkodás jórészt a fiatalasszonyra hárult. Anyósa ugyanis 1925-ben elhunyt, Pongrácz pedig – amint visszaemlékezéseiből kiderül – e téren kevés gyakorlati érzékkel rendelkezett.*²² *A családi otthon melegét, a székely konyha ízét Etelka asszony*

¹⁵ Székely István... = DPL 52 (1941) 10. sz. (március 9.) 45. NÉVTÁR 1941. 248.

¹⁶ TÓTH 1927. 52. Erről lásd Pongrácz József visszaemlékezéseit! A pápai teológián az „Evangéliomi Keresztyén Diák-Egyesület” 1904. november 28-án alakult meg, ekkor Pongrácz harmadévesként a titkára, 1905. június 15-től az elnöke volt. Vö. DREKK O.1160. A pápai ev. ref. theol. akadémia hallgatói körében fennálló „Evangéliomi Keresztyén Diák-Egyesület” jegyzőkönyvei 1904–1915.

¹⁷ Első magyar diakonissza-népiskola. = PEIL 51 (1908) 39. sz. (szeptember 27.) 622. A diakonisszaotthon, elemi iskola és árvaház 1908. június 8-án nyílt meg, 1927-ig működött. Vö. KÓSA 2006. 2. k. 1435.

¹⁸ Eljegyzés. = PH 11 (1914) 15. sz. (április 11.) 5. Hymen. = PK 24 (1914) 39. sz. (szeptember 27.) 3. A korabeli sajtóhíradás szerint szeptember 15-én, Pongrácz visszaemlékezése szerint 14-én esküdtek.

¹⁹ Etelka 1915. július 26-án született Pápán. M. kir. anyakönyvi kivonat. = PH 12 (1915) 31. sz. (július 31.) 4.

²⁰ József (a sírkövön: „Józsika”) 1917. június 25-én született, 1918. április 18-án hunyt el Pápán. – M. kir. anyakönyvi kivonat. = PH 14 (1917) 26. sz. (június 30.) 4. Gyász. = Uo. 15 (1918) 16. sz. (április 20.) 3.

²¹ Állami anyakönyvi kivonat. = PK 30 (1920) 26. sz. (július 27.) 3.

²² Gyász. = DPL 36 (1925) 42–43. sz. (október 25.) 128. Pongrácz Józsefné sz. Baráth Zsuzsánna 56 évesen hunyt el.

biztosította. Az ő takarékoságára, leleményességére, állhatatosságára volt szükség akkor is, amikor 1952-ben házukat elvették és idős korukra méltatlan körülmények között éltek. Megnyugvást hitük és talán az jelenthetett, hogy végső nyughelyükben is egymás mellé kerültek. A pápai alsóvárosi temetőben lévő nyughelyet, a Pongrácz és vele rokon családok síremlékét a a Pápai Református Gyűjtemények dolgozói gondozzák.

Pongrácz Józsefné tökéletesen megfelelt annak az elvárásnak, amelyet a modern kori egyház a lelkészfeleségekkel szemben támasztott. Mezőlakon részt vett a Református Nőegylet munkájában és vezette a több mint harminc tagú dalárdát.²³ Pápán az 1910-es évek második felétől bekapcsolódott a nőegyleti mozgalomba. Első nyilvános fellépése valószínűleg 1914 karácsonyának első napján volt, amikor a főiskola épületében elhelyezett 254 sebesült katonát a köztartási nagy étteremben kis ünnepély keretében megvendégelték. Az ünnepélyt egy alkalmi vegyes női kar műsora nyitotta meg, melyet Pongrácz Józsefné tanított be és vezetett. Lic. Rácz Kálmán főgimnáziumi vallástanár magyarul, Baldauf Gusztáv evangélikus püspöki titkár németül, Blazovich Jákó katolikus főgimnáziumi tanár horvátul imádkozott, Csizmadia Lajos főiskolai igazgató alkalmi beszédet mondott. A háziasszonyi tisztet a tanárok feleségei látták el, a felszolgálat a tanárok leányai és a tanulók végezték.²⁴

Nem célunk munkásságának részletes bemutatása, de néhány momentumot kiemelünk közéleti szerepvállalásának bizonyítására. 1916-ban részt vett az Evangéliumi Leánydiákszövetség június 22–29. között Pápán a nőnevelő internátusában (Nátus) tartott országos nyári konferenciájának szervezésében. Férjével együtt előadásra is vállalkozott: míg férje „Krisztus istensége”, ő „A nő emberi értéke” címmel tartott előadást. Egyik délután Németh István püspök a saját szőlejében, egy másik alkalommal a Pongrácz család a saját lakásán látta vendégül a résztvevőket.²⁵

1917. február 1–4. között részt vett a leánydiákok VI. téli budapesti konferenciáján, amelynek második napján „Krisztusi nevelés” címmel tartott előadást. A következő nap, február 3-án hangzott el többek közt dr. Ravasz László teológiai tanár „Krisztusi élet” című előadása.²⁶

Hamarosan a helyi egyházi életben is hallatta hangját. 1918 végén azt javasolta, hogy a Pápai Református Leányegyletben a szokott összejöveteleken kívül „új munkaágul” szervezzenek bibliaköröket is.²⁷

1919. február 23-án részt vett a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (MANSz) pápai fiókjának megalapításában: ekkor az egyesület ügyvezető

²³ A mezőlaki ref. nőegylet... = DPL 16 (1905) 6. sz. (február 5.) 105–106.

²⁴ Karácsony estéjén... = DPL 26 (1915) 1. sz. (január 3.) 6.

²⁵ „Diáklány”: Diáklányok konferenciája Pápán. = DPL 27 (1916) 27. sz. (július 2.) 213–214.

²⁶ Leánydiákok konferenciája. = DPL 28 (1917) 5. sz. (február 4.) 40.

²⁷ A pápai Református Leányegylet... = DPL 29 (1918) 44. sz. (november 3.) 198.

elnökké, 1927. április 23-án elnökévé választotta. E tisztségét a második világháború alatt is betöltötte.²⁸

1919. október 4-én a pápai városháza nagytermében a MANSz gyűlést tartott, melyen Horthy Miklós fővezér felhívására gyűjtést kezdeményeztek a nemzeti hadsereg számára. A gyűlésen Pongrácz Józsefné „Nők és a politika” címmel nagyszerű előadást tartott a nagyszámú hölgyközönségnek.²⁹

1921 elejétől a Pápai Református Nőegylet pénztárosa volt. Az egylet „hitébresztő és evangelizáló” összejövetelét vasárnaponként tartotta, emellett a bibliakör is megkezdte munkáját.³⁰

A pápai presbitérium a közösségi szolidaritás elmélyítésére, a „felebaráti szeretet felébresztésére, vigasztalásra, megnyugtatóbb lelki élet” kialakítására 1922. február 28-án Lelkigondozó Bizottságot is felállított, amely a meglévő egyesületek (leányegylet, Nőegylet) és 7 szakosztály segítségével fejtette ki ténykedését. A hitéletgondozó szakosztályának egyik társelnökévé őt választották.³¹ 1922. június 28-tól július 2-ig, szerdától vasárnapig Pápán szervezték a Magyar Evangéliumi Nőegyletek Nemzeti Szövetsége országos konferenciáját, melyen „Munkánk lehetőségei” címmel beszélgetést vezetett, férje pedig a „Bibliatanulmány” sorozatban az „Az új ember élete” címmel tartott előadást. A konferencián a Pápai Református Nőegylet jubileumáról is megemlékeztek.³²

1923 tavaszán részben hazafias, részben gazdasági célzattal Pápán is szövéstanfolyamot szerveztek, melynek előkészítésében Pongráczné is részt vett.³³ A nemzeti összefogást tükrözte, hogy a Pápai Katholikus Munkásnőegyesület március 18-i nagy műsoros estjén Pongráczné is részt vett és „szabadelőadást” is tartott.³⁴ A pápai intézmények, társulatok, egyletek tagjainak, illetve a veszprémi tisztviselelőnök munkáiból 1923. május 20-án, pünkösdvasárnap iparművészeti és háziipari kiállítást is szerveztek, melyen Tormay Cécile, a MANSz országos elnöke is részt vett. A kiállítás után megtartott közgyűlésen Pongráczné, a MANSz pápai fiókjának ügyvezető alelnöke számolt be az előző

²⁸ DREKK O. 1160. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége pápai fiókjának jegyzőkönyve 1919–1943.

²⁹ A nemzeti hadseregért. = PK 29 (1919) 40. sz. (október 5.) 3.

³⁰ A pápai ref. nőegylet... = DPL 32 (1921) 17. sz. (április 24.) 70.

³¹ Gyülekezeti gondozó bizottság. = DPL 33 (1922) 13. sz. (március 26.) 49–50. A hitéletgondozó szakosztály elnökévé dr. Vass Vincét, másik társelnökévé Cseh–Szombathy Lászlót választották. A bizottságnak hét szakosztálya volt: szegénygondozó, hitéletgondozó, árvákat gondozó, beteggondozó, tanácsadó és jogi; cselédgondozó és szabadoktatási. 1923-ban egyetemes egyházi intézkedésre a bizottságot Belmissziói Bizottsággá alakították, de 1925-ben ismét megszervezték a gondozó bizottságot, mely 1926 után megszűnt. Vö. TÓTH 1941. 280–281.

³² A Magyar Evangéliumi Nőegyletek Nemzeti Szövetsége... = DPL 33 (1922) 23. sz. (június 4.) 92.

³³ Szövőszekeink története. = PV 20 (1923) 15. sz. (április 15.) 1–2.

³⁴ Műsoros előadás a Kath. Munkásnőegyesületben. = PV 20 (1923) 11. sz. (március 18.) 3.

év munkájáról.³⁵ Az írónővel feltehetőleg ekkor kötött életre szóló barátságot, amelyet levelezésük is bizonyít.

A MANSz képviselőjében számos városi rendezvényen részt vett, így például 1925. november 22-én, a Keresztény Munkásotthon felavatásán.³⁶ A pápai szervezet munkájának elismerését jelentette, hogy 1926. november 7-én a MANSz Pápán tartotta éves közgyűlését.³⁷ 1927 tavaszától a MANSz pápai szervezet elnökéként fejtette ki tevékenységét; alelnökként Alszeghy Piroska segítette munkáját.³⁸

A Pápai Református Nőegylet lelke az 1920-as évek végétől Pongrácz Józsefné lett, aki a titkári teendőket a sajtóhíradások szerint 1930–1945 között látta el. 1938-tól az anya- és csecsemővédelem terén már hosszú ideje munkálkodó Stefánia Szövetség pápai fiókja alelnökének választották Hamuth Jánosnéval, dr. vitéz Vida Elemérnével és dr. Sulyok Dezsónéval együtt.³⁹

Számos ismeretterjesztő eladását, beszédét hallhatták a pápai lakosok a városi és egyházi rendezvényeken. 1924. március 30-án a Pápai Képző és Iparművészeti Társulat közgyűlésén tartott „magas nivójú, lelkes előadást”.⁴⁰ 1928. március 25-én a Jókai Színházban [filmszínházban] a helyi Anya- és Csecsemővédő Intézet szervezésében az „Anyák iskolája” előadássorozat keretében Pongrácz Józsefné és dr. Kalapos György tartott filmvetítéssel egybekapcsolt ingyenes előadást.⁴¹

1932. november 26-án este 6 órakor a MANSz pápai csoportja által a Református Nőnevelő Intézet dísztermében rendezett erdélyi irodalmi est főszervezője volt. Az általa megnyitott esten Áprily Lajos költő is előadást tartott az erdélyi irodalomról. A befolyt jövedelmet teljes egészében a Pásztortűz c. erdélyi szépirodalmi folyóirat támogatására fordították.⁴²

³⁵ A MANSz. ünnepségei. = PV 20 (1923) 21. sz. (május 27.) 1–2. A MANSz. pápai csoportjának kiállítása. = Uo. 2. A kiállítást a Kaszinó nagytermében május 20–23. között láthatta a nagyközönség. A MANSz pápai szervezetébe báró Gamerra Alberta Mária volt az elnöke.

³⁶ A Ker. Munkás-Otthon házavató ünnepélye. = PV 22 (1925) 48. sz. (november 29.) 2–3. A „keresztény tábor” egységét szimbolizáló házavató legmagasabb rangú vendége dr. Rott Nándor veszprémi megyéspüspök volt. Az ünnepségen nem Pongráczné, hanem Gamerra Alberta Mária bárónő méltatta a MANSz nevében az esemény jelentőségét. Helyreigazítás. = PV 22 (1925) 49. sz. (december 6.) 3.

³⁷ A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének közgyűlése Pápán. Tormay Cécile és dr. Lukinich Imre városunkban. = PV 23 (1926) 46. sz. (november 14.) 1–2.

³⁸ Közgyűlést tartott a MANSz... = PV 24 (1927) 19. sz. (május 8.) 3. Gamerra Alberta Mária bárónő 1925 decemberében mondott le elnöki teendőiről, mivel elköltözött Pápáról. December 20-án a Kaszinó nagytermében tartott banketten búcsúztatták. – Bankett a távozó Gamerra Alberta Mária bárónő tiszteletére. = PV 23 (1926) 54. sz. (december 25.) 3.

³⁹ A Stefánia Szövetség közgyűlése. = PV 35 (1938) 3. sz. (január 16.) 2.

⁴⁰ Képző és Iparművészeti Társulatunk... = PV 21 (1924) 14. sz. (április 6.) 2.

⁴¹ Az Anya és Csecsemővédő Intézet... = PV 25 (1928) 13. sz. (március 25.) 2.

⁴² Kövy 1988. 121. (Az irodalmi est nyomtatott meghívója.)

1935. május 26-án, a „112. sz. Szondy Zsuzsánna cserkészleánycsapat” zászlószentelési ünnepségén a helyi tanács nevében ő köszöntötte Anna királyi hercegasszonyt, a cserkészleány mozgalom országos Védőasszonyát. Az akkor IV. osztályos Pongrácz Magda is szerepelt: a zászlóátadást és fogadalmotételt követően Remenyik Sándor „Zászlószentelés” c. versét szavalta el.⁴³ A Jókai Kör 1940. december 15-én, vasárnap délután tartott nagy Erdély-estjén dr. Pongrácz Józsefné „Erdély” c. munkáját olvasta fel.⁴⁴

A második világháborút követően a vallási egyesületek feloszlásáig élénk közéleti tevékenységet fejtett ki. Folytatta a Pápai Református Nőegylet keretében a vasárnapi bibliakör szervezését, ahova fiatalok és felnőttek, nők és férfiak egyaránt jártak. A Református Leányegyesület és a KIE vezetősége által fiatalok számára 1946 őszén szervezett hathetes házassági akadémián férjével együtt előadást vállalt. Az előadássorozaton társadalmi és vallásfelekezeti különység nélkül mintegy 100 hallgató vett részt.⁴⁵

A kommunista diktatúra legsötétebb éveiben cselekvési tere a családra és a pápai egyházközségekre szűkült. Mindent megtett annak érdekében, hogy az egzisztenciális nehézségeken úrrá legyenek. Bár szegénységben éltek, továbbra is jótékonykodtak. A Szeretetházat ezekben az években is támogatták. Néhány hónapi betegeskedés után, 1957 márciusában hunyt el, március 19-én az alsóvárosi temetőbe, kislia mellé temették.

Pongrácz Józsefné írásaival is szolgált a lelki megújulásért küzdő református nőmozgalom. 1929-ben a dr. Szabadi Béla által szerkesztett „A Diákvilág” c. budapesti főiskolás lap májusi számába is írt egy tanulmányt „Úrnő és cseléd – A női hivatás problémái” címmel.⁴⁶ Számos írása jelent meg a dunántúli egyházkerület lapjában, a Dunántúli Protestáns Lapban, de írt a Pápai Hírlapba, az országos orgánumban is, például a Magyar Asszony c. lapba, illetve a Protestáns Szemle c. folyóiratba.

A nőegyleti munkáról az egyházkerületi lapban közzétett beszámolóját, amely tevékenységének egyik fő területéről ad számot, lábjegyzetekkel ellátva, a dőlt betűs kiemelések megtartásával, de modern helyesírással közöljük újra.

(– H. J.)

⁴³ Zászlóavatás. = DPL 46 (1935) 22. sz. (június 2.) 99.

⁴⁴ A Jókai-kör vasárnap... = PV 37 (1940) 51. sz. (december 22.) 9.

⁴⁵ Házassági Akadémia. = PFK 2 (1946) 49. sz. (december 21.) 3.

⁴⁶ A Diákvilág főiskolás lap... = DPL 40 (1929) 20. sz. (május 19.) 92.

REFORMÁTUS NŐEGYLETÜNK az utóbbi időben sokat beszélgetett magáról a szeretetház vásárlása alkalmával, s ezért szükségesnek láttuk, hogy a Nőegylet munkájáról és feladatairól tájékoztatást nyújtsunk, hogy azt a programot, melyet 33 évvel ezelőtt egyesületünk alapítói adtak, a változott viszonyokhoz mértén megújítsuk.⁴⁷

Az egyesület alapításának alap gondolata két mondatban foglalható össze: *a szegényügy felkarolása és a hitélet erősítése*. Ugyanez a feladata most is a Nőegyletnek. Semmivel sem több, de méreteiben sokkal nagyobb mértékben kitágult keretekben. Alapításunk története visszanyúlik a béke boldog idejébe, melyre úgy tekintünk vissza, mint aranykorba, pedig csak 15 év választ el tőle, s mégis, mintha századokat éltünk volna át azóta. A külső körülményeknek ez az óriási változása maga után kell, hogy vonja a belső átalakulást is. Erkölcsi világunkban is utol kell érni önmagunkat, s megfeszített erővel dolgozni, hogy a nagy távolságot behozzuk.

Abban az időben, a boldog '90-es években, mikor ez az egyesület megalakult, nem volt többről szó, mint néhány szegény gyermeknek karácsonyi felruházásáról, egy-egy ceruza és írka kiosztásáról időnként az iskolában. Ha végiglapozzuk a naplókat, egy, legfeljebb két öregasszony havi segélyezéséről. Nem volt többre szükség. A Nőegylet akkori tagjai teljesen megfeleltek akkori feladatuknak. Mások voltak az életviszonyok, mások az emberek, mások a szükségletek. De vajon ma ki mondhatná azt, hogy ennyivel eleget tett a szegényügy terén a mai kor kívánalmainak? Ki mondhatná azt, hogy ma, ha valaki fillért nyújt a kolduló szegénynek, megoldotta a szegényügyet? Minél rohamosabb a technikai haladás és bonyolultabbá lesz társadalmi életünk, annál jobban összefűződnek, egybekapcsolódnak az emberi érdekek, s annál több és nagyobb követelménnyel lépnek fel az egyénnel szemben is. Szükség van tehát kölcsönös együttműködésre, hogy közösen munkáljuk boldogulásunkat. Az ember igazi rendeltetése *„az egyének közötti szakadékok áthidalása, közös gondolkozás és közös célokért való munkában”*.⁴⁸ Akármilyen nemes lélek hat is át valakit, *közös feladatokat egyénileg megoldani nem tud*.

Az önkéntes együttműködésre nyújt alkalmat az egyház a maga szervei, az ún. egyesületei által, amikor súlyos szociális problémákat igyekszik megoldani a köz javára. Ha szembenézünk az élettel, meglátjuk, hogy ma már idejét múlta az az elavult felfogás, hogy ha valaki elvégzi napi munkáját,

⁴⁷ A Pápai Református Nőegylet 1897-ben létesült. Ez volt a református egyházközség leg-
régebbi belmissziói intézménye. TÓTH 1941. 280.

⁴⁸ Nyomdahiba, helyesen: „és közös célokért való munka”.

eltartja a családját, megfizeti az adóját és alkalmilag segélyt ad a jótékonyági célokra, teljesen eleget tesz keresztyén felebaráti kötelességének. Az élet sürget, *erkölcsi világunk messze elmaradt értelmi világunk iramától*. Az emberiség életérdeke követeli tőlünk, hogy vegyük ki részünket a haladó munkából. Mikor néhány évvel ezelőtt egy református hittestvérünk egy pinceodú kőlépcsőjén ülve halt meg, mert a város által az otthontalan öregeknek átengedett hely olyan szűk volt, hogy nem fértek el fekvő helyzetben, megborzadtunk Cseh-Szombathy Lászlóné⁴⁹ kedves nőegyleti elnökünkkel a látványtól.

Ki van köztünk ma, aki ezt az állapotot elfogadhatónak találná, s nyugodtan hajtaná fejét álomra kényelmes otthonában, abban a tudatban, hogy a dolgok egészen rendben vannak. Bizonyára egyikünk sem. De még itt sem állhatunk meg. Mert ha megvalósul is az a törekvésünk, hogy egyszer minden szegény elhagyott öregünk nyugalmas otthonra lel, még mindig ott vannak a munkanélküli, sokgyermekes családok hideg, fűtetlen szobáikkal, ruhátlan, éhező gyermekeikkel, s még nagyobb erkölcsi nyomorúságaikkal. Valóban életté vált a Bibliának az a szava: „A mélységből kiáltok hozzád, Uram!”⁵⁰

Az egyház, mint ilyen nem mehet minden nyomorgó után. Amint az egyház Isten kezében eszköz, hogy örökkévaló terveit általa megvalósítsa az emberiség életében, ép[p]en úgy a Nőegylet az egyháznak az a szerve, mellyel szociális feladatát végrehajtja a gyülekezetben. Minél gazdagabb lelki élete van az egyháznak, illetve tagjai minél inkább át vannak hatva az isteni szolgálattól, annál inkább megfelel az egyház isteni küldetésének, s ép[p]en azért nagy elmaradottságról tesz bizonyosságot az, aki azt hiszi, hogy az egyház létjogosultságát felekezeti viták döntenek el. Minél tisztább erkölcsi világot teremteni, s minél tökéletesebb erkölcsi lényeket adni a világnak – ezen fordul meg a felekezetek jövőjének sorsa. Ezzel tisztában kell lenni Ref. Nőegyletünk

⁴⁹ Cseh-Szombathy László pápai tiszti főorvos, közegészségügyi tanácsos felesége, Hangyási Karola az 1890-es évek közepétől vett részt a városi közéletben. A Cseh-Szombathy család 1894-ben települt át Budapestről Pápára. Az asszony tagja volt a Jókai Körnek, elnöke a Református Nőegyletnek. 1943. január 17-én Budapesten, a Kálvin téri templomban ünnepelték házasságuk 50. évfordulóját. Cseh-Szombathy László 1945 júniusában, 81 éves korában hunyt el Pápán. 1917-től több mint negyedszázadon át a pápai református egyház főgondnoka volt. Margit lányuk 1915 júniusában az első érettségizett lány volt a református főgimnázium történetében. – Érettségit tett kisasszonyok. = PH 12 (1915) 24. sz. (június 19.) 3. TÓTH 1941. 269. Aranylakodalom. = DPL 54 (1943) 5. sz. (január 30.) 25. Állami anyakönyvi kivonat. = PN 1 (1945) 10. sz. (július 1.) 6.

⁵⁰ Zsolt 130,1

minden tagjának, s itt jutok el programunk második pontjához, a hitélet-erősítéshez.

Ne gondolja senki, hogy mikor mi, a Nőegylet bibliakörökbe,⁵¹ vallásos estélyekre⁵² hívjuk a mi református híveinket, holmi egyéni vállalkozásról van szó. Az a tízéves kitartó munka, melyet a Nőegylet végez a hitélet ápolása terén, legjobban meggyőzhet mindenkit arról, hogy itt nem egyik, vagy másik ember kedvteléséről van szó, mert az egyéni vállalkozás régen ellankadt volna már a mostoha körülmények miatt, melyek minden lelki munkával vele járnak. Ma sokkal nagyobb dologról van szó, arról, hogy az egyház keze elérjen azokhoz is, akik a templomon keresztül nem érhetők el. Arról, hogy öntudatos híveket adjon Isten ügyének munkálására az emberiség nagy egyetemes boldogulásához, mely az emberi nyomorúságot gyökereiben igyekszik gyógyítani. Arról van szó, hogy Isten igéje által erőt adjon az élet terhétől lesújtottaknak, pályájuk győzedelmes megfutasához, a közönyösek felrázza, s felelősségük tudatára ébressze; a kevélyeket, az elbizakodottakat az élet helyesebb felfogására intse – végül mindent egybevéve, kiépítse a lelki élet által azt a hatalmas nagy épületet, amit a bethlehemi angyalok *a békeesség és jóakarát* szavaival zengtek a világba.

Nagyon kicsinyes s a rohamosan haladó kort meg nem értő felfogás lenne, ha valaki ma ezekkel a követelményekkel szembehelyezkednék, s a régi jó világ után sópáncodnék akkor, amikor itt áll előtte az élet a maga nagy lehetőségével. Ma, amikor milliók lelkéből fakadó vágy ülteti a tanácskozó asztalhoz a világ nagyjait, hogy készítsék az emberi testvériesség s az emberi együttműködés útját. Hogy nem értik meg ezt még sokan? Hogy maguk a világ delegátusai is csak kusza vonalakkal jelzik a világbéke útját? Ezen nem csodálkozhatunk. Az emberiségnek egyetemesen kell azt a légkört megteremtteni, amelyben a testvéries érzés kifejlődhetik, erre pedig csak egy mód van; ha úgy az egyének, mint az egyházak és nemzetek Isten lelke által vezéreltetik magukat.

A napokban egy társaságban az atomenergia felszabadulásának óriási jelentőségéről volt szó, s akkor önkéntelenül arra az egyetemi professzorra

⁵¹ Előbb a Nőegylet, majd az 1905-ben alakult Pápai Református Leányegylet, később a gyülekezet is szervezett bibliaköröket. TÓTH 1941. 280. A belmissziói tevékenységről Pongrácz József visszaemlékezésében is sok adat található.

⁵² Vallásos estélyeket először 1902-ben Kis József lelkész szervezett a teológus ifjúság bevonásával. TÓTH 1941. 280.

gondoltam, aki azt mondta, hogy „Isten őrizzen meg bennünket attól, hogy a tudomány ennek az atomenergiának a birtokába jusson, mert nem alkalmas még az emberiség arra, hogy ilyen erőt birtokoljon, ez annyi volna, mint végzetes átkot hozni az emberiség fejére.”⁵³ Nos, mi más lehet ennek az oka, mint az, hogy a technika szédítő fejlődésével nem tartott lépést az erkölcsi fejlődés! Csodálatos, hogy emnyyi ember van ma is, aki zászlót lenget a technika győzelmes előrehaladásának s *lelki élete* még most is, a repülőgépek korában postakocsin döcög.

Kétségtelen, hogy az együttműködéshez türelem, kölcsönös megbecsülés, tapintatosság, elfogulatlanság, nagylelkűség szükséges. Az embernek sokszor le kell győznie önmagát az ügyért, le kell mondania a büszkeségéről, ha nem akar munkatársai zsarnokává lenni. Ez együttműködés akkor tud csak megfelelni feladatának, ha a szeretet egybefűzi a munkatársakat, senki sem „kérkedik, nem fuvalkodik fel, nem irigykedik”, stb.⁵⁴ Idézhetnénk többet is a Bibliából. Talán sok embernél ez támaszt idegenkedést a közös munka iránt, de aki közös munkát végez, annak felül kell emelkednie mindenben, különben nagy ügyek fulladnának bele az emberi kicsinyeskedésekbe.

Miért tartjuk szükségesnek a bibliaköri munkát s az ifjúsági munkát? Azért, mert az a nagy lelki ébredés, mely az egész világon megindult, mely nők millióit tömöríti az egyházi, missziói, s több hasonló zászló alá, bebizonyította, hogy ma már *meghaladott álláspont mindent a paptól várni*. Amilyen mértékben kitágult az egyház feladata, olyan mértékben vált szükségessé a munkáskezek szaporulata. A mai bonyolult, kaotikus társadalomban az egyén elvész s a sors irgalmatlanul gázol keresztül érző és szenvedő ember-testvéreink millióin. Erős kezekre van szükség, akik kinyújtják⁵⁵ védő karjikat a gyengék felé. Erős jellemekre van szükség, akiket az élet szennyes árja nem tud magával ragadni. Ezeket az erős kezeket, erős jellemeket csak az egyház adhatja a világnak azáltal, hogy Isten törvényén neveli őket. Aki kétségbe vonja az egyház jelentőségét s nem akarja elismerni ebbeli érdemét,

⁵³ Az atombombát az Amerikai Egyesült Államok alkalmazta először a világtörténelemben 1945 nyarán Japán kapitulációjának kikényszerítésére, mégpedig civil célpontok ellen. Hirosima városát augusztus 6-án, Nagaszakit augusztus 9-én tették a földdel egyenlővé. Ezért a háborús büntetért soha senkit nem vontak felelősségre.

⁵⁴ „A szeretet hosszútűrő, kegyes; a szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel.” 1 Kor 13,4 (Károli Gáspár fordítása)

⁵⁵ helyesen: kinyújtják

tekintsen keletre, Oroszországba, a bolsevizmus hazájába,⁵⁶ s mindjárt tisztában lesz a kérdéssel.

A bibliakörök a jellemnevelő iskolái az egyháznak. Az a hely, ahol a lelkes közlebb jöhet híveihez, mint mikor a szószéken van. Az a hely, ahol az egyház keblére öleli egy nagy, szent egységre törekvő híveit. A bibliakörök jelentőségét még mindig nagyon sokan nem ismerték fel nálunk. Ennek egyik oka az a téves felfogás, hogy nevelésünk bizonyos határnál befejeződik, s azután nincs szükség többé vezetésre. Ez különösen a művelt osztály felfogása. Kétségtelen, hogy értelmi nevelésünk eléri határát, mikor a kor tudományos vívmányait olyan mértékben magunkévá tesszük, amire minden művelt embernek szüksége van. De nem mondhatjuk ezt a jellemnevelésről, mert a jellem fejlődése elér az életünk határáig, sőt, benyúlik az örökkévalóságba, mint János apostol mondja, még nem jelentetett meg, hogy mik leszünk!⁵⁷

Mikor valaki önérzetesen feszíti mellét, hogy neki nincs szüksége további vezetésre, bibliára stb., mindig a most maturált⁵⁸ diák jut eszembe. Lám milyen önérzetes, mennyire meg van győződve személye kiválóságáról és teljes érettségéről – de a szerető édesapa szelíd mosollyal néz el felette s látja az eljövendő harcokat, melyekben a mostani, gyermekes önhittség valóban érettségéé edződik fia jellemében. Igen, a bibliakör az a hely, hol a tagok egymás hitén erősödnek. S aki nem veszi igénybe ezt az áldott alkalmat, úgy tesz, mint az, aki előtt ott áll a sok jó, tápláló eledel, de ő ezt mellőzve, életét a legsilányabb tápszerekkel tengeti. Mert ugyan ki tagadná le, hogy a hit emberei nem lelki erőtől duzzadó, egészséges gondolkozású emberek, míg a hitetlenek s a kishitűek többnyire panaszos, siránkozó, ingatag jellemű embercsenevésznek?

Ezért van szükség az ifjúsági munkára is. Hisszük, hogy az a nemzedék, mely a vasárnapi iskolák⁵⁹ légkörében s a serdülők bibliakörében nevelkedik, mélyebben átérzi a biblia jelentőségét és életformáló erejét.

Mélyen tisztelt hallgatóság! Nem tudom, hogy sikerült-e képet adnom arról a feladatról, melyet a Nőegylettől az egyház elvár. Nem tudom, eléggé feltártam-e, hogy ma nem szabad, hogy egyházunknak egyetlen tagja legyen,

⁵⁶ helyesen: Oroszországra, a bolsevizmus hazájára

⁵⁷ „Szerelmesim, mostan Isten fiai vagyunk, de még nem jelentetett meg, mitsodák leszünk: tudjuk pedig mikor ő megjelenéndik, hasonlatosak leszünk ő hozzá: mert meglátjuk őtet a' mint vagyon.” 1 Jn 3,2 (Károli Gáspár fordítása)

⁵⁸ maturált (latinból) = érettségizett

⁵⁹ „A vasárnapi iskolai munka [Pápán] a világháború előtt indult el s ma is szépen végzi feladatát.” TÓTH 1941. 280.

aki után ki nem nyujtaná az egyház a kezért, akihez el ne jutna anyai szeretete. A munka sok, a munkás kevés.⁶⁰ Erre a munkára hívom fel Ref. Nőegyletünk tagjait.

Nem tudom, sikerült-e megértetnem, hogy itt nem csak veszendő garasokról van szó, hanem mindnyájunkról, s velünk együtt az emberiség nagy egyetemes érdekéről, melyet Pál apostol így fejez ki: „a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak a megjelenését”.⁶¹

Nemrégben a moziban nagyon szép képet láttam a „Tamás bátya kunyhójában”.⁶² Az északi tartományokban már felszabadultak a rabszolgák, de délen még teljes nyomorúság volt. Menekült az üldözött rabszolga. Suhogott a korbács a kegyetlen farmerek kezében, s a halálra vert rabszolga teteme véresen bukott társai közé. A meggyötört anya emberfölötti erővel menti gyermekét a bosszú elől. De végig rohog a felmentő sereg itt is, nyomában a keserű könnyet az öröm könnyei váltják fel, s a meggyötört szolgálattelkek boldog extázisban borulnak egymás nyakába, mert lelküket megérintette az oly sokszor megálmodott szabadság édes lehellete.

Mit jelentene az emberiség számára, ha egy napon Isten fiainak hatalmas serege így robgna végig a föld egyik határától a másikig?! Ha előttük lehatnyatlanék minden kar, amelyet a gyűlölet, vagy bosszú tart kifeszítve. Ha egy napon világossá válnék minden lélek előtt, hogy nem szolgaságra, nem a bűn szolgaságára születtünk, hanem Isten képenek hordozására. Mivé válnék ez a világ, ha Isten úgy sétálhatna hívös alkonyatkor az emberiség kertjében, mint

⁶⁰ Az utalás a 396. számú református ének (Ébredj, bizonyágtévő Lélek!) második versszakának végére vonatkozik. A versszak így hangzik: „Ó, bárha lángod fellobogna S ébredne föl sok nemzet fényinél / Ó, bár sok szolgál, sarlót fogva, Aratna, mígnem leborul az éj! Urunk, e roppant, ért vetésre nézz: A munka sok, a munkás oly kevés!” Áttételesen Lukács evangéliumára is vonatkozhat: „Monda azért nekik: Az aratni való sok, de a munkás kevés; kérjétek azért az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába.” (Lk 10,2) (Károli Gáspár fordítása.)

⁶¹ „Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését.” (Róm 8,19) (Károli Gáspár fordítása.)

⁶² Harriet Elizabeth Beecher Stowe (1811–1896) amerikai íróő fő műve, a néger rabszolgasors ellen tiltakozó Tamás bátya kunyhója (A Key to Uncle Tom's Cabin, 1852) c. regény számos feldolgozása ismert, különösen a némafilm korából. 1903–1927 között több változata készült. Pongráczné az 1927-ben forgatott utolsó némafilmet láthatta Harry A. Pollard rendezésében. A 14 „fejezetből” álló filmet Pápán, a Jókai Mozgóban 1929. november 1–3-án, pénteken, szombaton és vasárnap mutatták be megerősített zenekarral, mint az „idény filmszenzációját”, a „filmművészet remekét”. – Jókai Mozgó. = PV 26 (1929) 43. sz. (október 27.) 5. – Magyarországon a regényt már 1853-ban olvashatták Irinyi József fordításában. Színpadi változatát először Győrben mutatták be 1853 márciusában.

valamikor az édenkertben? Ki akar a jövőnek ebben a látomásában velünk tartani? Ezért dolgozni? Kicsiny, tökéletlen eszközökkel is nagy álmokat valóra segíteni? Mert ez is Nőegylet!

Negyvennegyedik évtolyam.

3. szám.

Pápa, 1930 január 19.

DUNÁNTÚLI PROTESTÁNS LAP

A DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS KÖZLÖNYE

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

FELELŐS SZERKESZTŐ: PONGRÁCZ JÓZSEF THEOL. ISZAG. PÁPA, FŐISKOLA, AKREHÉZ A LAPOT ÉRDEKLŐ MINDEN KÖZLEMÉNY KÖLDENDŐ.

FŐMUNKATÁRS ÉS A KIADÓRHIVATAL VEZETŐJE: TÓTH LAJOS THEOL. TANÁR PÁPA, FŐISKOLA, AKREHÉZ A REKLAMÁCIÓK INTÉZENDŐK.

A gyülekezeti nőegylet munkája és feladatai.*

Református Nőegyletünk az utóbbi időben sokat beszéltetett magáról a szeretetház vásárlása alkalmával s ezért szükségesnek láttuk, hogy a Nőegylet munkájáról és feladatáról tájékoztatást nyújtsunk, hogy azt a programot, melyet 33 évvel ezelőtt egyesületünk alapítói adtak, a változott viszonyokhoz mérten megújítsuk.

Az egyesület alapításának alapgondolata két mondatban foglalható össze: *a szegényügy jelkarolása és a hitélet erősítése*. Ugyanez a feladata most is a Nőegyletnek. Semmivel sem több, de méreteiben sokkal nagyobb mértékben kitágult keretekben. Alapításunk története visszanyúl a béke boldog idejébe, melyre úgy tekintünk vissza, mint aranykorba, pedig csak 15 év választ el tőle s mégis mintha századokot éltnk volna át azóta. A külső körülményeknek ez az óriási változása maga után kell, hogy vonja a belső átalakulást is. Erkölcsei világunkban is utol kell érni önmagunkat s megfizetett erővel dolgozni, hogy a nagy távolságot behozzuk.

Abban az időben, a boldog 90-es években, mikor ez az egyesület megalakult, nem volt többről szó, mint néhány szegény gyermeknek karácsonyi felruházásáról, egy-egy ceruza és írka kiosztásáról időnként az iskolában. Ha végigleposzunk a naplókat, egy-egy feljebb két öreg asszony csekély havi segélyezéséről. Nem volt többre szükség. A Nőegylet akkori tagjai teljesen megfeleltek akkori feladatuknak. Mások voltak az életviszonyok, mások az emberek, mások a szükségletek. De vajon ma ki mondhatná azt, hogy ennyivel eleget tett a szegényügy terén a mai kor kívánalmainak? Ki mondhatná azt, hogy ma, ha valaki fillért nyújt a kolduló szegénynek, megoldotta a szegényügyet? Minél rohamosabb a technikai haladás és bonyolultabb lesz társadalmi életünk, annál jobban összehúzódunk, egybekapcsolódnak az emberi érdekek s annál több és nagyobb követelménnyel lépnek fel az egyénnel szemben is. Szükség van tehát kölcsönös együttműködésre, hogy közösen munkájuk boldogulásunkat. Az ember igazi rendeltetése *»az egyének közötti szakadékok áthidalása, közös gondolkodás és közös célokért való munkában»*. Akármilyen nemes lélek hat is át valakit, *közös feladatokat egyénileg megoldani nem tud*.

Az önkéntes együttműködésre nyújt alkalmat az egyház a maga szerveit, az u. n. egyesületei által, amikor súlyos szociális problémákat igyekszik megoldani a köz javára. Ha szembe nézünk az élettel, meg-

* Itta és a Pápai Református Nőegylet 1930 január 12-iki szeretetvendégségén felolvasta Pongrácz Józsefnek.

látjuk, hogy ma már idejét multá az az elavult felfogás, hogy ha valaki elvégzi a napi munkáját, eltartja a családját, megfizeti az adóját és alkalmilag segít az ad a jövedelmesség céljára, teljesen eleget tett keresztény felebaráti kötelességének. Az élet sürget, *erkölcsi világunk messze elmaradt értelmi világunk iramától*. Az emberiség életérdeke követeli tőlünk, hogy vegyük ki részünket a haladó munkából. Mikor néhány évvel ezelőtt egy református hittestvérünk egy pincedu kölépcsőjén ulve halt meg, mert a város által az otthon-talan öregeknek átengedett hely olyan szűk volt, hogy nem fértek el fekvő helyzetben, meghorradtunk Cseh-Szombathy Lászlóné kedves nőegyleti elnökünkkel a látványtól.

Ki van köztünk ma, aki ezt az állapotot elfogadhatónak találja s nyugodtan hajlana fejét alomra kényelmes otthonában, abban a tudatban, hogy a dolgok egészen reudben vannak. Bizonyára egyikünk sem. De még itt sem állhatunk meg. Mert ha megvalósul is az a törekvésünk, hogy egyszer minden szegény elhagyott öregünk nyugalmas otthonra lel, még mindig ott vannak a munkanélküli, sok gyermekes családok hideg, fűtetlen szobáikkal, ruhátlan, éhező gyermekeikkel, s még nagyobb erkölcsi nyomorúságaikkal. Valóban életté vált a Bibliának az a szava: *»A mélységből kiáltok hozzád Uram»*.

Az egyház, mint ilyen nem mehet minden nyomorgó után. Amint az egyház Isten kezében eszköz, hogy örökkévaló terveit általa megvalósítsa az emberiség életében, épen úgy a Nőegylet az egyháznak az a szerve, mellyel szociális feladatát végrehajtja a gyülekezetben. Minél gazdagabb lelki élete van az egyháznak, illetve tagjai minél inkább átvannak hatva az isteni szolgálat tüztől, annál inkább megfelel az egyház isteni küldetésének s épen azért nagy elmaradottságról tesz bizonyosságot az, aki azt hiszi, hogy az egyház létjogosultságát felekezeti viták döntik el. Minél tisztább erkölcsi világot teremteni s minél tökéletesebb erkölcsi lényeket adni a világunk — ezen fordul meg a felekezetek jövő sorsa. Ezzel tisztában kell lenni ref. Nőegyletünk minden tagjának s itt jutok el programunk második pontjához, a *hit-élet-erősítéshez*.

Ne gondolja senki, hogy mikor mi a Nőegylet, bibliakörökbe, vallásos estélyekre hívjuk a mi református hiveinket, holmi egyéni vállalkozásról van szó. Az a tíz éves kitaró munka, melyet a Nőegylet végez a hitélet ápolása terén, legjobban meggyőzhet mindenkit arról, hogy itt nem egyik, vagy másik ember kedveléséről van szó, mert az egyéni vállalkozás régen el-lankadt volna már a mostoha körülmények miatt, melyek minden lelki munkával vete járnak. Ma sokkal nagyobb dologról van szó, arról, hogy az egyház keze elérjen azokhoz is, akik a templomon keresztül nem érhetők el. Arról, hogy öntudatos hivatást adjon Isten

RÖVIDÍTÉSEK

DPL	= Dunántúli Protestáns Lap
DREL	= Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára
DREKK	= A Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtárának Kézirattára
PEIL	= Protestáns Egyházi és Iskolai Lap
PFK	= Pápai Független Kisgazda
PH	= Pápai Hírlap
PK	= Pápai Közlöny
PN	= Pápai Néplap
PV	= Pápa és Vidéke

IRODALOM

- ESZE 1964 = ESZE Tamás: Pongrácz József (1885–1963). = Theologiai Szemle, Új folyam, 1964. 1–2. sz. 55–57.
- FÁBER KOVÁCS 1934 = FÁBER KOVÁCS János: Kálvin János levele Grinaeus Simon baseli professzorhoz. = DPL 45 (1934) 43. sz. (október 28.) 181–183.
- FÁBER KOVÁCS 1936 = FÁBER KOVÁCS János: Hát hogyan? Nem vagyunk mi különbe? Fordítás Barth Károlynak a Római Levélhez írt Kommentárjából, s egyben részlet a fordító: Barth mint Szentírás-magyarozó c. dolgozatából. = DPL 47 (1936) 15. sz. (április 12.) 64–65.
- FEJES 1979 = FEJES Sándor: A kegyesség hasznos. = Református Egyház XXXI (1979) 7. sz. 145–148.
- FEKETE 1979 = Fekete Sándor esperes búcsúszavai Bakos Lajos temetésekor. = Református Egyház XXXI (1979) 7. sz. 148.
- HARGITA 1977 = HARGITA Pál: Ólé Sándor, a templomépítő (1884–1876). = Református Egyház XXIX (1977) 1. sz. 19–20.
- HORVÁTH 1940 = HORVÁTH Endre (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület Pápai Nőnevelő-intézete Leánylíceumának és Tanítóképző-intézetének évkönyve az 1939–40. iskolai évről. Az intézet fennállásának 39. évében. Pápa, 1940.
- HORVÁTH-TÓTH 1936 = HORVÁTH Elek–TÓTH Endre: Pápa megyei város múltja, jelene és környéke. Pápa ismertető leírása. Szerk.: Tóth Lajos. Pápa, 1936.
- KÓSA 2006 = KÓSA László (szerk.): Reformátusok Budapesten. Tanulmányok a magyar főváros reformátusságáról. 1–2. Bp., 2006.
- KÖVY 1988 = KÖVY Zsolt: Pongrácz József életútja 1885–1863. Kamarakiállítás. (Válogatás a kiállításból.) = A Pápai Református Gyűjtemény Évkönyve 1. Szerk.: Kövy Zsolt. Pápa, 1988. 116–131.
- KRÁNITZ 2013 = KRÁNITZ Zsolt: „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943). Pápa, 2013. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések 13.)
- KUTASSY 1936 = KUTASSY Mária (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület Pápai Nőnevelő-intézetének XXXV. Értesítője az 1935–36. iskolai évről. Pápa, 1936.
- NÉVTÁR 1941 = A magyarországi református egyház egyetemes névtára 1941. Szerk.: Kiss Gyula. Bp., 1941.

- ÓLÉ 2004 = ÓLÉ Sándor: Pápai diákemlékek. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 2004.
PATAKY 1992 = PATAKY László: Az őrségi református egyházmegye története. Bp., 1992.
SZÉKELY 1994 = SZÉKELY György (főszerk.): Magyar színházművészeti lexikon. Bp., 1994.
TÓTH 1927 = TÓTH Endre: A pápai református egyházmegye története. Pápa, 1927.
TÓTH 1941 = TÓTH Endre: A pápai református egyház története. Pápa, 1941.
TUNGLI 1997 = TUNGLI Gyula (főszerk.): Pápai pedagógus lexikon. Pápa, 1997.
ZOVÁNYI 1977 = ZOVÁNYI Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. javított és bővített kiadás. Szerk.: Ladányi Sándor. Bp., 1977.

